

**UCHWAŁA NR XXV/196/2020R
RADY GMINY TRZCINICA**

z dnia 30 grudnia 2020 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na rok 2021

Na podstawie art. 4¹ ust.2 ustawy z dnia 26 października 1982r o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tj.) uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na rok 2021, w brzmieniu załącznika do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Trzcínica.

§ 3. 1. Uchwała wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 2021 roku.

2. Uchwała podlega ogłoszeniu na tablicy ogłoszeń w Urzędzie Gminy Trzcínica.

Przewodniczący Rady Gminy

mgr Zdzisław Mikołajczyk

Załącznik Nr 1 do uchwały Nr XXV/196/2020r
Rady Gminy Trzcínica
z dnia 30 grudnia 2020 r.

**Załącznik do uchwały Nr XXV/196/2020
Rady Gminy Trzcínica z dnia 30 grudnia 2020r..**

GMINNY PROGRAM ROZWIĄZYWANIA

PROBLEMÓW ALKOHOLOWYCH W GMINIE TRZCÍNICA

WPROWADZENIE

Pośród licznych problemów społecznych, jakie występują w naszym kraju, problemy związane z alkoholem i narkomanią stanowią poważne zagrożenie dla prawidłowego funkcjonowania sfery moralnej, zdrowotnej i ekonomicznej społeczeństwa. Nadużywanie alkoholu i substancji psychoaktywnych powoduje wiele szkód społecznych, między innymi zakłócanie bezpieczeństwa publicznego, wzrost przestępczości, wypadki drogowe, przemoc w rodzinie, ubóstwo i bezrobocie.

Powszechne jest, że na stan naszego zdrowia wpływają zarówno czynniki wewnętrzne, jak i zewnętrzne. Wśród tych drugich istotną rolę odgrywają tak zwane używki w tym również alkohol, czy substancje psychoaktywne, których działanie prowadzić może do wystąpienia powikłań zdrowotnych, nie tylko somatycznych (fizycznych), ale także psychicznych.

Alkohol chwilowo „pomaga” przetrwać trudną sytuację „rozwiązuje” problem, z którym dana osoba nie może sobie poradzić, ale tak naprawdę stopniowo niszczy nie tylko jednostkę, ale i całą rodzinę. Niepostrzeżenie niszczy organizm, rujnuje stabilizację materialną osoby bądź rodziny. Powoduje stres wśród najbliższych, uniemożliwia stały i indywidualny rozwój członków rodziny. Alkohol powoduje niemożność właściwego wypełnienia podstawowych obowiązków w pracy czy w domu, stwarza fizyczne zagrożenie dla osoby uzależnionej lub innych ludzi (np. prowadzenie pojazdów lub kierowanie maszynami przez osoby będące pod wpływem alkoholu). Jest przyczyną konfliktów, nieporozumień, napięć i awantur. W gruncie rzeczy alkoholizm jednej osoby staje się chorobą całej rodziny, która jest dysfunkcyjna, czyli funkcjonuje w sposób nieprawidłowy. W przypadku dezorganizacji, rodzina nie jest w stanie realizować podstawowych zadań. Role wewnątrzrodzinne ulegają zaburzeniu, łamane są reguły, a zachowania poszczególnych członków rodziny stają się coraz bardziej niezgodne z normami prawnymi i moralnymi oraz oczekiwaniami społecznymi.

Środki odurzające są obecnie na świecie od tysięcy lat. Człowiek od pradawnych czasów próbował osiągnąć zmiany w swojej psychice za pomocą środków psychoaktywnych. Zjawisko odurzania się różnymi substancjami osób dorosłych, a także dzieci i młodzieży, jest jednym z najpoważniejszych przejawów wykoślenia społecznego i na całym świecie stanowi ogromny problem wychowawczy. Od kilku lat narkomania utraciła swój marginalny charakter, dotyczący jedynie wąskiego kręgu zbuntowanej młodzieży, stając się zjawiskiem coraz bardziej powszechnym.

Problem uzależnienia od alkoholu, narkotyków i innych substancji psychoaktywnych mimo podejmowanych od wielu lat działań mających na celu zwiększenie świadomości na temat konsekwencji nadużywania środków psychoaktywnych, stale utrzymuje tendencję wzrostową. Obecnie problemy wynikające z picia alkoholu i narkomanii stanowią jedną z najważniejszych kwestii społecznych, przed którą stanęły wszystkie kraje świata w tym również Polska. W polskim systemie rozwiązywania problemów alkoholowych kluczową rolę odgrywają samorządy gmin, które na mocy ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi są odpowiedzialne za rozwiązywanie tych problemów w społecznościach lokalnych.

Z uwagi na to, że alkohol generuje koszty w wielu dziedzinach życia począwszy od miejsca pracy, przez opiekę zdrowotną i leczenie do przestępczości i szkód spowodowanych wypadkami drogowymi, działania w zakresie zapobiegania i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii są dla nas priorytetowymi zadaniami na 2021 rok. Zgodnie z intencją ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi jak również niżej opracowanego programu będziemy w 2021 roku starać się osiągnąć postawione cele.

Wprowadzenie w życie postanowień zawartych w Gminnym Programie Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych jest możliwe w przypadku podjęcia działań mających charakter interdyscyplinarny. To z kolei wymaga ciągłego dążenia do ścisłej współpracy pomiędzy instytucjami i organizacjami promującymi na rzecz osób z problemem alkoholowym i ich bliskich. Istotną cechą Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych jest jego długofalowy charakter. Tylko ujęcie różnorodnych działań w perspektywie przyszłościowej, przy jednoczesnym zachowaniu ciągłości postępowania wynikającego z zapisów w poprzednich Gminnych Programach Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, gwarantuje stabilność i stopniowy progres w polityce rozwiązywania problemów społecznych. Dlatego też tegoroczny Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych nie odbiega znacząco w swojej treści i formie od tych zatwierdzonych do wykonania w latach ubiegłych

Diagnoza środowiska lokalnego

Gmina Trzcinica liczy 8 miejscowości sołeckich, w których zamieszkuje łącznie 4909 osób .

Na terenie Gminy funkcjonują dwie przychodnie zdrowia podstawowej opieki zdrowotnej w Trzcinicy i w Laskach .

Funkcjonują następujące placówki oświatowe: Zespół Szkół w Trzcinicy w skład którego wchodzi Szkoła Podstawowa im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Trzcinicy i Publiczne Przedszkole Samorządowe w Trzcinicy oraz Zespół Szkół im. Jana Pawła II w Laskach w skład którego wchodzi Szkoła Podstawowa i Publiczne Przedszkole Samorządowe w Laskach. Ponadto na terenie gminy działa Gminny Żłobek w Trzcinicy.

Cele

gminnego programu na rok 2021

Podstawowym celem programu jest zapobieganie powstawaniu nowych problemów alkoholowych, zmniejszenie rozmiarów tych, które aktualnie występują oraz zwiększenie zasobów niezbędnych do radzenia sobie z już istniejącymi problemami poprzez:

- 1) opóźnienie wieku inicjacji alkoholowej przez dzieci i młodzież
- 2) ograniczenia zachowań ryzykownych dzieci i młodzieży
- 3) poszukiwanie skutecznych form kontroli prawnych i społecznych nad szkodliwymi formami postępowania osób uzależnionych,
- 4) wdrażanie nowoczesnych form profilaktyki szczególnie wśród dzieci i młodzieży.
- 5) zwiększenie skuteczności i dostępności terapii dla osób uzależnionych od alkoholu, narkotyków oraz członków ich rodzin,
- 6) zmniejszanie rozmiarów naruszeń prawa na rynku alkoholowym,
- 7) wspieranie szkół i instytucji w kreowaniu właściwych wzorców i popularyzacji zdrowego stylu życia,
- 8) promowanie postaw społecznych ważnych dla profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych,
- 9) realizowanie programów profilaktycznych, informacyjnych i edukacyjnych wpływających na postawy i umiejętności ważne dla zdrowia, w szczególności wśród młodzieży i grup podwyższonego ryzyka.

Strategia działania

- 1) prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej w zakresie rozwiązywania

Problemów alkoholowych i przeciwdziałania narkomanii w szczególności dzieci i młodzieży w tym prowadzenie pozalekcyjnych zajęć sportowych oraz zintegrowanych programów profilaktyki uzależnień.

- 2) doskonalenie wiedzy członków Gminnej Komisji ds. Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w zakresie zapobiegania i rozwiązywania problemów alkoholowych,

- 3) racjonalne i elastyczne ograniczenie dostępu do alkoholu, i tytoniu oraz kontrolowanie podmiotów z działalności gospodarczej związanej ze sprzedażą i konsumpcją napojów alkoholowych pod względem jej zgodności z obowiązującymi przepisami,
- 4) profilaktyczne oddziaływanie na postawy i umiejętności ważne dla zdrowia psychicznego fizycznego i trzeźwości,
- 5) rozpowszechnianie profilaktycznych programów informacyjnych i psychoedukacyjnych dla dzieci i młodzieży,
- 6) zwiększenie dostępności i skuteczności terapii dla osób uzależnionych i ich rodzin.
- 7) udzielanie rodzinom, u których występują problemy alkoholowe pomocy psychospołecznej, prawnej a w szczególności w wypadkach przemocy,
- 8) kontrola przestrzegania prawa w zakresie obrotu napojami alkoholowymi, w szczególności dotyczących: sprzedaży napojów nieletnim, nielegalnego obrotu napojami alkoholowymi,
- 9) wspieranie organizacyjne i finansowe:
 - a) instytucji i organizacji podejmujących działania zapobiegające powstawaniu uzależnień w tym w szczególności zajmujących się organizowaniem czasu wolnego dla dzieci i młodzieży pozalekcyjnych zajęć sportowych ,konkursów ,rajdów rowerowych, zakup sprzętu sportowego nagród i poczęstunku dla uczestników,oraz zakup pomocy dydaktycznych oraz zawieranie umów zleceń dla osób prowadzących zajęcia.
 - b) działań podejmowanych przez szkoły a przyjętych w swoich planach na rzecz promowania życia bez nałogów.
 - c) współpraca z Posterunkiem Policji, Komendą Główną Policji, Gminnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej oraz szkołami z terenu gminy, organizacjami społecznymi w tym zakup i rozdysponowanie materiałów profilaktycznych (ulotki,poradniki,broszury).

Kierunki działania i sposób realizacji Zwiększenie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych od alkoholu

1. Prowadzenie zajęć informacyjnych z osobami uzależnionymi i członkami ich rodzin
2. Informacje o chorobie alkoholowej oraz możliwościach leczenia osób uzależnionych.
3. Nawiązanie współpracy z podstawową opieką zdrowotną w zakresie stosowania metody wczesnego diagnozowania i krótkiej interwencji wobec osób nadużywających alkoholu.
4. Współpraca z psychologami w celu pomocy dzieciom z rodzin alkoholowych i członkom tych rodzin.
5. Dofinansowanie szkoleń w zakresie udzielania pomocy rodzinom z problemem alkoholowym i doznającym przemocy w rodzinie, oraz zwrot kosztów podróży i zakwaterowania członkom komisji nie będących pracownikami urzędu, a pracujących w komisji profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i narkomanii.
6. Rozpatrywanie wniosków o wszczęcie postępowania w sprawach o zastosowanie obowiązku poddania się leczeniu odwykowemu. Wstępne motywowanie osób uzależnionych do podjęcia leczenia.
7. Udzielenie wsparcia psychologicznego osobom po zakończeniu terapii oraz członkom ich rodzin.

II. Udzielenie rodzinom w których występuje problem alkoholowy, pomocy psychofizycznej i prawnej obejmuje:

- 1) Prowadzenie edukacji społecznej (ulotki, broszury, plakaty).
- 2) Zorganizowanie szkoleń dla rodziców z zakresu uzależnień , program profilaktyczny „EMPATIA”i inne programy rekomendowane przez PARPA.
 - a) przygotowanie informacji o osobie uzależnionej i jej rodzinie,
 - b) prowadzenie działań w zakresie podejmowania przez osoby uzależnione leczenia poprzez przeprowadzanie rozmów z osobami uzależnionymi,

- c) kierowanie na badanie celem uzyskania opinii o stopniu uzależnienia,
- d) kierowanie wniosków do sądu o zobowiązanie osoby uzależnionej podjęcia leczenia zgodnie z opinią biegłego,

4) pomoc dzieciom z rodzin z problemem alkoholowym poprzez:

- a) stworzenie systemu pomocy psychologicznej dla dzieci z rodzin z problemem alkoholowym, poprzez zatrudnionego psychologa .
- b) zorganizowanie wypoczynku letniego i zimowego dla dzieci młodzieży z rodzin zagrożonych uzależnionych

Odpowiedzialni za realizację

Pełnomocnik Wójta we współpracy z dyrektorami Zespołów Szkół, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, pedagodzy, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej.

III. Prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej dla dzieci i młodzieży obejmuje;

- 1) włączenie zagadnień wychowania w trzeźwości do programów pracy wychowawczej dofinansowanie realizacji przez nauczycieli programów profilaktycznych w ramach szkolnego programu, prowadzone są także warsztaty.
- 2) włączenie zagadnień wychowania w trzeźwości do programów pracy wychowawczej,
- 3) zorganizowanie wypoczynku (letniego, zimowego) różnego rodzaju wyjazdów dla dzieci i młodzieży, organizowanie lub dofinansowanie pogadanek dla rodziców i uczniów, organizowanie czasu wolnego poprzez pozalekcyjne zajęcia sportowe, zakup sprzętu sportowego, zajęcia profilaktyczno - ruchowe.
- 4) organizowanie integracyjnych spotkań dla dzieci z rodzin z problemami i innych dzieci.
- 5) wspomaganie konkretnych programów edukacyjnych i profilaktycznych podejmowanych przez szkoły,
- 6) wspieranie edukacji rodziców i wychowawców w zakresie pomocy młodzieży w utrzymaniu abstynencji oraz kształtowaniu atmosfery społecznej negującej nadmierne używanie alkoholu,
- 7) współdziałanie z Policją, Ośrodkami Pomocy Społecznej, Sądami, Kuratorami, Prokuratorami, w zakresie wdrażania procedury „Niebieska Karta”
- 8) współudział w lokalnych i ogólnopolskich kampaniach edukacyjnych dotyczących profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych,
- 9) działalność na rzecz przeciwdziałania nietrzeźwych kierowców i bezpieczeństwa w miejscach publicznych
- 10) organizowanie szkoleń dla członków komisji /obowiązek ustawowy/

Odpowiedzialni za realizację

Dyrektorzy szkół, pedagog, Pełnomocnik Wójta, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych

IV. Wspomaganie działalności instytucji, stowarzyszeń, i osób fizycznych, służących rozwiązywaniu problemów alkoholowych obejmuje;

- 1) budowę systemu wsparcia współpracy, wymianę doświadczeń i informacji.
- 2) wspieranie instytucji realizujących działania profilaktyczno-terapeutyczne w zakresie wychowania w trzeźwości i przeciwdziałania alkoholizmowi.
- 3) wspomaganie działalności organizacji młodzieżowych, klubów sportowych, promujących zdrowy tryb życia i abstynencji.

Odpowiedzialni za realizację

Pełnomocnik Wójta, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych

V. Podejmowanie interwencji w związku z naruszeniem przepisów określających w ustawie o wychowaniu w trzeźwości przed sądem w charakterze oskarżyciela publicznego.

Wójt Gminy może w drodze upoważnienia wskazać osobę do reprezentowania gminy przed sądem w charakterze oskarżyciela posiłkowego.

Odpowiedzialni za realizację

Wójt Gminy, Pełnomocnik Wójta, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych

VI Kontrola postrzegania ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałania alkoholizmowi dotyczyć będzie następujących zagadnień, realizacji programu

- 1) zakaz reklamowania napojów alkoholowych.
- 2) przestrzeganie zasad na terenie gminy Trzcínica miejsc spożycia i podawania napojów alkoholowych.
- 3) informacje o szkodliwości spożywania alkoholu.
- 4) zakaz sprzedawania napojów alkoholowych nieletnim i nietrzeźwym.
- 5) kontrola sprzedaży napojów alkoholowych (do prowadzenia kontroli uprawnione są organ wydający zezwolenie lub na podstawie jego upoważnienia członkowie Gminnej Komisji ds .Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Narkomanii

Odpowiedzialni za realizację

Pełnomocnik Wójta, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Narkomanii

Kompetencje członków Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Narkomanii obejmują:

- 1) budowanie gminnego programu na podstawie diagnozy lokalnych problemów i potrzeb.
- 2) prowadzenie kontroli punktów sprzedaży w zakresie przestrzegania zasad i warunków korzystania ze zezwoleń,
- 3) prowadzenie rozmów motywacyjnych do podjęcia leczenia osób uzależnionych i wsparcie dla osób współuzależnionych.

Odpowiedzialni za realizację

Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Narkomanii

Punkty sprzedaży napojów alkoholowych

Na terenie Gminy Trzcínica na dzień **04. 12. 2020r** zarejestrowano..**22**...punkty sprzedaży napojów alkoholowych w tym.**16**.punktów sprzedaży napojów alkoholowych w sklepach i **6**punktów w gastronomii.

Finansowanie Programu

Na realizację Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych przeznacza się dochody z opłat uzyskanych za wydawanie zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych. Dochody te mogą być wykorzystane jedynie na realizację przyjętego programu.

Zasady wynagradzania członków Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Narkomanii

Podstawą wynagradzania członków Gminnej Komisji ds. Profilaktyki i Rozwiązywania

Problemów Alkoholowych są wykonywane czynności i zadania wynikające z Ustawy o Wychowaniu w Trzeźwości i Przeciwdziałania Alkoholizmowi.

Podstawą do wypłacenia wynagrodzenia stanowi lista obecności potwierdzona podpisem członka Komisji.

Członkom komisji za udział w każdym posiedzeniu przysługiwać będzie wynagrodzenie w kwocie 160,00 zł brutto, to jest posiedzenie komisji, dyżur w punkcie konsultacyjnym, kontrole w sklepach, oraz za każdy udział w sprawach inicjowanych przez komisję w sądzie.

Osoby wchodzące w skład komisji nie będące pracownikami korzystają z delegacji na zasadach jak inni pracownicy Urzędu Gminy.

Finansowanie programu

Gminny program będzie realizowany przez cały rok kalendarzowy w ramach środków w budżecie Gminy, pozyskiwanych zgodnie z art.9 ustawy o wychowaniu

w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi z tytułu wydawania zezwoleń na

sprzedaż napojów alkoholowych. Określa je preliminarz opracowany na dany rok zgodny z projektem budżetu Gminy w dziale 851-ochrona zdrowia, w rozdziale 85154- przeciwdziałania alkoholizmowi.

Nie wykorzystane środki przeznaczone na realizację zadań wymagających kontynuacji w roku następnym

Preliminarz Wydatków wynikający z Gminnego Programu Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Narkomanii na 2021rok

Rodzaje przedsięwzięcia

1. Zwiększenie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych i zagrożonych od alkoholu.

Planowana kwota

1.000,00 zł

2. Udzielanie rodzinom w którym występuje problem alkoholowy pomocy psychologicznej i prawnej.

W szczególności ochrony przed przemocą w rodzinie. Zatrudnienie psychologa -psychoterapeuty.

Planowana kwota

4000,00

3. Prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej dla dzieci i młodzieży,

Finansowanie różnego rodzaju wyjazdów, nauka pływania, wypoczynku letniego i zimowego, prowadzenie świetlic środowiskowych, promowanie i finansowane zdrowego trybu życia bez uzależnień, zgodnie z programem profilaktyczno-terapeutycznym.

Planowana kwota

30 000,00zł

4. Podejmowanie interwencji w związku z naruszeniem przepisów określonych art.13 i 15 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałania alkoholizmowi oraz występowanie przed sądem w charakterze oskarżyciela publicznego.

Planowana kwota

1000 zł

5. Działalność Gminnej Komisji ds. Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów

Alkoholowych oraz Pełnomocnika Wójta Gminy ; wynagrodzenie ,zakup materiałów biurowych, szkolenia -komisji, członków zespołu interdyscyplinarnego, pełnomocnika występowanie przed sądem jako oskarżyciela publicznego, usługi psychologiczno -terapeutyczne

Planowana kwota

25 000,00 zł

W roku 2021 planowana wysokość wydatków na realizację w/w programu wynosi 61 000,00zł.

UZASADNIENIE

do uchwały Nr XXV/196/2020
z dnia 30 grudnia 2020 roku

Zgodnie z art.18ust.2pkt.15 ustawy z dnia 8 marca 1990r.o samorządzie gminnym,art.4ust.2i 5 ustawy z dnia 26 października1982r.o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi art.10 ust.2 i3 . Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów alkoholowych na rok 2021 jest kontynuacją działań rozpoczętych w latach minionych. Został on opracowany zgodnie z potrzebami występującymi w Gminie Trzcínica. Określa on lokalne propozycje działań w celu zminimalizowania szkód społecznych, wynikających z nadużywania alkoholu.

Program został opracowany zgodnie z obligatoryjnymi zadaniami oraz potrzebami występującymi na terenie gminy Trzcínica. Pozwoli na zajęcie się problematyką adresowaną do społeczności Gminy Trzcínica z uwzględnieniem, osób uzależnionych od alkoholu, osób współuzależnionych, do osób z grup ryzyka, do dzieci i młodzieży, a także osób zajmujących się problemami alkoholowymi w sposób zorganizowany i kompleksowy . Zadania przedstawione w programie będą realizowane przez Komisję ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej ,sąd, policję oraz inne uprawnione podmioty.

Realizacja Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Narkomanii na 2021r.nie rozwiąże wszystkich problemów dotyczących uzależnień, jednakże przyczyni się do tworzenia warunków

sprzyjających realizacji potrzeb, których zaspokajanie motywuje do powstrzymania się od spożycia alkoholu ,narkotyków itp., działalności wychowawczej i informacyjnej ,ograniczenie dostępności do używek,

zapobiegania negatywnym następstwom nadużywania alkoholu i narkotyków oraz ich usuwania.